

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **Рудя Анатолія Васильовича**

на тему: **«Продуктивність тютюну залежно від біологічних та технологічних чинників в умовах лісостепу західного»**,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство»

та спеціальності 201 «Агрономія»

Актуальність теми. Тютюн на сьогоднішній день в Україні є високоприбутковою технічною культурою, що може приносити значні прибутки в бюджет країни, тому розробка та впровадження агротехнічних заходів, які б сприяли отриманню високої врожайності тютюнової сировини з високими показниками якості є важливими питаннями. Не менш актуальними задачами є підбір високопродуктивних, адаптованих до умов вирощування сортів тютюну. Доцільність вирощування тютюну в умовах конкретної зони із врахуванням агротехнічних чинників та біологічних факторів можуть підтвердити розрахунки економічної ефективності.

Це обумовило вибір теми дисертаційного дослідження, визначило доцільність і основні напрями експерименту.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Науково-дослідну роботу за темою дисертації проведено у відповідності до наукової роботи, що входила в тематику досліджень кафедри рослинництва, селекції та насінництва Закладу вищої освіти «Подільський державний університет», державний реєстраційний номер 0123U101243, де автор був безпосереднім виконавцем. У межах цієї теми визначено і обґрунтовано агротехнічні і біологічні заходи вирощування тютюну в умовах Лісостепу західного, спрямованих на отримання оптимального урожаю листків тютюну з високими показниками якості.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації.

Дисертація характеризується класичним підходом до вивчення проблематики відповідно до теми та завдань, які поставлені перед здобувачем. Робота складається із анотацій українською та англійською мовами, вступу, п'яти розділів, які об'єднують двадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом наявних літературних джерел вітчизняних та зарубіжних науковців та статистичною оцінкою результатів проведених досліджень. Структура дисертації дозволила автору повно охопити предмет дисертаційного дослідження. Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що свідчить про системне і повне опрацювання проблеми і високий рівень наукової підготовки автора, його наукову зрілість.

Теоретичне та практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що в умовах Лісостепу західного України доведено можливість отримання гарантовано високих врожаїв листків тютюну за рахунок науково-обґрунтованого рівня мінерального живлення $N_{45}P_{60}K_{60}$ за густоти садіння рослин сорту Берлей 38 – 50 тис шт/га та для сорту Тернопільський перспективний – 70 тис шт/га, що забезпечує врожайність листків відповідно: 3,02 та 2,94 т/га, перевищення контролю (без добрив) на цих варіантах склало відповідно: 1,13 1,21 т/га.

Удосконалена модель технології вирощування культури пройшла виробничу перевірку в агроформуваннях Хмельницької області Хмельницького району с. Чорниводи ФГ «Чорниводська долина» площі 11,5 га, Хмельницького району с. Новосілка ФГ «Діброва» на площі 10 га та м. Городок ФГ «Димок» на площі 15 га, де забезпечила врожайність на рівні 2,74-3,1 т/га.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати досліджень доповідались на науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» (2021-2024 рр.); IV Всеукраїнській науковій інтернет-конференції «Інноваційні технології в рослинництві» (10 травня 2021 р.) м. Кам'янець-Подільський; V Всеукраїнській науковій інтернет-конференції «Інноваційні технології в рослинництві» (25 травня 2022 р.) м. Кам'янець-Подільський; IV міжнародній науково-практичній онлайн конференції: «Тенденції розвитку та виклики сучасній аграрній науці й освіти, за змінних кліматичних та політичних умов» (28-30 листопада 2022 р.), м. Київ; Міжнародній науковій конференції «Soils, where food begins», присвяченій всесвітньому дню ґрунтів «Проблеми використання, збереження та відтворення ґрунтів в умовах сталого розвитку агросфери» (5 грудня 2022 р.), м. Кам'янець-Подільський. ЗВО «ПДУ»; Сучасні проблеми ґрунтознавства в Україні і світі: Міжнародній науковій конференції (5 грудня 2023 р., м. Кам'янець-Подільський); I Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Інноваційні технології в садівництві, овочівництві і виноградарстві», 2024 (22 березня 2024 р.), м. Кам'янець-Подільський. ЗВО «ПДУ».

Результати науково-дослідної роботи оприлюднено у виданнях: «Таврійський науковий вісник». Серія: Сільськогосподарські науки / Херсонський державний аграрно-економічний університет. (2022 р.); Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка (2023 р.); «Таврійський науковий вісник» Серія: Сільськогосподарські науки» (2024 р.); «Аграрні інновації» (2024 р.).

Аналіз структури і змісту дисертації. Дисертація викладена на 141 сторінці машинописного тексту, містить вступ, 5 розділів, висновки, рекомендації виробництву та додатки. Робота містить 30 таблиць, ілюстрована 15 рисунками. Список використаних літературних джерел нараховує 160 найменувань, з яких 36 – латиницею.

У **вступі** здійснюється обґрунтування вибору теми дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та окреслено практичне значення одержаних результатів, апробації результатів дослідження, кількість публікацій дисертанта, у яких відображено основні положення дисертаційного дослідження та структуру роботи.

У **першому розділі** дисертації **«Продуктивність тютюну залежно від біологічних та технологічних чинників в умовах лісостепу західного»** проаналізовано наукові погляди вітчизняних і зарубіжних джерел літератури з вивчення впливу досліджуваних у роботі елементів технології вирощування тютюну.

У **другому розділі** дисертації **«Ґрунтово-кліматичні умови, матеріал і методика досліджень»** наведено ґрунтово-кліматичні умови регіону та метеорологічні чинники вегетаційних періодів тютюну в роки проведення досліджень, програму та методику проведення досліджень, агротехнічні заходи в польових дослідках.

У **третьому розділі** **«Ріст, розвиток та формування показників індивідуальної продуктивності рослин тютюну»** описано проходження періодів вегетації культури, біометричні показники тютюну залежно від досліджуваних чинників, що полягали у дослідженні періоду вегетації тютюну від садіння до досягання, дослідження зміни висоти рослин, кількості і площі листків залежно від впливу досліджуваних факторів.

У **четвертому розділі** **Урожайність та якість листків різних сортів тютюну залежно від густоти садіння рослин та системи удобрення** показано зміну урожайності рослин залежно від досліджуваних факторів та проведено математичний аналіз показників, що дало змогу виявити найістотніші комбінації факторів які формують найбільшу продуктивність рослин.

П'ятий розділ Економічна та енергетична ефективність вирощування сортів тютюну залежно від агротехнічних чинників присвячений висвітленню результатів обчислення розрахунків економічної та енергетичної ефективності технології вирощування тютюну різних сортів за різних норм добрив та способів садіння. Так оптимальний умовно-чистий прибуток отримано на сортах: Тернопільський перспективний (294980-303115 грн/га) та Берлей 38 (287480-322683 грн/га), рівень рентабельності на цих варіантах був в межах 201-247%, тобто з перевищенням контролю на 78-124%. Судячи з урожайності листів тютюну сортів: Тернопільський 14, Тернопільський перспективний та Галицький оригінальний дещо більшу урожайність забезпечила густота садіння розсади 70 тис шт/га, проте витрати на придбання розсади (на 10000 грн/га більше, порівняно із садінням нормою 50 тис шт/га) спричинили зниження рентабельності. Виключенням був сорт Берлей 38, який забезпечив оптимальну урожайність та показники економічної ефективності за густоти садіння рослин 50 тис шт/га. Тому, необхідно констатувати факт економічної доцільності вирощувати усі вказані сорти густотою садіння 50 тис шт/га.

Розрахунки показали, що оптимальний коефіцієнт енергетичної ефективності 4,73 та 4,85 був у сортів Тернопільський перспективний та Берлей за густоти садіння рослин 50 тис шт/га та системи удобрення $N_{45}P_{90}K_{90}$.

Дисертаційне дослідження завершується розгорнутими **висновками**, у яких наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі, що виявляється в удосконаленні елементів технології вирощування тютюну, виявленні залежності формування продуктивності різних сортів тютюну від густоти садіння рослин і норм застосування мінеральних добрив в умовах Лісостепу західного України. Висновки дисертації є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті за завданням дослідження й містять важливі теоретичні та практичні положення щодо управління продуктивністю агроценозів у конкретних ґрунтово-кліматичних умовах на

основі оцінки добрив та оптимізації живлення з урахуванням етапів органогенезу тютюну.

Список використаних джерел свідчить про те, що під час роботи було проаналізовано сучасні результати наукових досліджень.

Дисертація є завершеною науковою працею, а її оформлення відповідає встановленим вимогам МОН України.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення.

1. У таблицях 3.1, 3.2, 3.3, 3.4 та ін.. є знак виноски «К», але немає пояснення щодо неї, чи це сорт є контролем чи весь варіант.
2. Так як, крім листової продукції ніякі інші показники продуктивності тютюну не досліджувались, зайве у тексті і таблицях вказувати «... продуктивність **листіків** тютюну».
3. У тексті читаємо,.....доведено можливість отримання **гарантовано** високих врожаїв – вислів не доречний
4. У підрозділі 4.5 фотографії не є науково-інформативними тому їх бажано перенести у Додатки.
5. У тексті зустрічаються граматичні помилки і русизми

Водночас всі побажання та дискусійні питання не є принциповими і жодним чином не зменшують позитивної оцінки роботи, її наукової цінності, актуальності та практичного значення.

Загальний висновок. Дисертація Рудя Анатолія Васильовича «Продуктивність тютюну залежно від біологічних та технологічних чинників в умовах лісостепу західного» є самостійним цілісним і комплексним науковим дослідженням. Отримані здобувачем результати й висновки є обґрунтованими, мають наукову новизну та практичну цінність. Робота містить достатню кількість табличного й ілюстративного матеріалу.

З урахуванням вищезазначеного, вважаю, що результати досліджень і висновки наукової роботи Рудя Анатолія Васильовича є актуальними, обґрунтованими, мають відповідний рівень наукової новизни й практичну

цінність. Дисертаційна робота «Продуктивність тютюну залежно від біологічних та технологічних чинників в умовах лісостепу західного» є завершеною науковою працею, яка повністю відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 щодо оформлення дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року і може бути представлена для офіційного захисту в разовій спеціалізованій вченій раді, а її автор Рудь Анатолій Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство» та спеціальності 201 «Агрономія».

Кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри
екології і загально біологічних дисциплін
Закладу вищої освіти
«Подільський державний університет»

Данило ПЛАХТІЙ

Підпис засвідчую:

Учений секретар університету

Олена КОБЕРНЮК